

Zásada „ne bis in idem“ a jej aplikácia v praxi

Anotácia: Autor sa v článku zaoberá chápaním zásady nie dvakrát o tej istej veci – „ne bis in idem“ – v právnom poriadku Československa a právnom poriadku Slovenskej republiky. Jej postavením a významom ako jednej zo základných zásad Trestného poriadku. Následne porovnáva právne úpravy tejto zásady v iných krajinách a právnych systémoch, ako aj v medzinárodných dokumentoch. Zaoberá sa širším rozsahom výkladu tejto zásady v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva. V samostatnej časti popisuje nové smery rozširovania uplatnenia tejto zásady v rámci integračných procesov prebiehajúcich v Európskej únii ako súčasť jednotnej justičnej a policajnej politiky členských štátov Európskej únie. Tieto tendencie dávajú zásade „ne bis in idem“ medzinárodnú platnosť. Právna úprava uznávania rozsudkov, ako je obsiahnutá v Trestnom poriadku, tvorí základný predpoklad na uznanie medzinárodnej platnosti zásady „ne bis in idem“. Predposledná časť sa venuje výkladu zásady ne bis in idem na účely disciplinárneho konania.

Kľúčové slová: Základné zásady trestného konania, zásada „ne bis in idem“, základné ľudské práva a slobody, Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva, konflikty jurisdikcie, uznávanie rozsudkov súdov iného štátu, disciplinárne konanie.

I. Základné zásady trestného konania

Základnými zásadami trestného konania rozumieme vedúce právne idey, ktorým toto vedúce postavenie priznáva zákon. Predstavujú základ, na ktorom je vybudovaná organizácia trestného konania. Bez ich znalosti nemožno pochopiť podstatu trestného konania, význam jednotlivých inštitútov a štádií. Bez pochopenia významu a zásad trestného konania, ich zmyslu a podstaty nemožno porozumieť jednotlivým ustanoveniam Trestného poriadku a správne ich aplikovať v praxi. Základné zásady odzrkadľujú stupeň demokratizmu, ktorý sa v právnom štáte dosiahol na úseku trestného procesu.¹

Konštrukcia postavenia štátu v trestnom procese zaväzuje štát plniť dve antagonistické úlohy. Na jednej strane je tu požiadavka chrániť práva a oprávnené záujmy fyzických osôb a právnických osôb, záujmy spoločnosti a ústavné zriadenie Slovenskej republiky, na druhej strane je tu požiadavka rešpektovať osobnosť, základné práva a slobody každého občana, ako aj právnických osôb, aj pokiaľ ide osobu obvineného. Táto skutočnosť je zvýraznená v ustanovení § 1 Trestného poriadku. „Trestný poriadok upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov tak, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia podľa zákona spravodlivo potrestaní, pričom treba rešpektovať základné práva a slobody fyzických osôb a právnických osôb.“

Pre zachovanie demokratizmu a charakteru právneho štátu je nevyhnutné dodržiavať základné ľudské práva obsiahnuté v medzinárodných dokumentoch, ako sú napr. Všeobecná deklarácia ľudských práv, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Vo vnútroštátnom práve sú najdôležitejšími predpismi, ktoré upravujú túto oblasť, Ústava Slovenskej republiky a Listina základných práv a slobôd. Právna úprava základných zásad trestného konania je zvýraznená v § 2 Trestného poriadku.

II. Úprava zásady „ne bis in idem“ v právnom poriadku Slovenskej republiky

Podstatou zásady nie dvakrát v tej istej veci – „ne bis in idem“ – je zachovanie právnej istoty obžalovaného. Osoba trestne stíhaná za konkrétny skutok, ak bolo v danej veci právoplatne meritorne rozhodnuté, nemôže byť v právnom štáte za ten istý skutok opätovne trestne stíhaná. Výnimkou uplatnenia tejto zásady je použitie mimoriadnych opravných prostriedkov.

¹ HUSÁR, E. a kol. *Trestné právo procesné*, Iura Edition Bratislava 2001, s. 21

Táto zásada bola vo vnútroštátnom právnom poriadku prvýkrát konkretizovaná v čl. 40 ods. 5 Listiny základných práv a slobôd: „Nikoho nemožno trestne stíhať za čin, pre ktorý bol už právoplatne odsúdený, alebo oslobodený spod obžaloby. Táto zásada nevylučuje uplatnenie mimoriadnych opravných prostriedkov v súlade so zákonom“. Obdobnú úpravu obsahuje čl. 50 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky.

Trestný poriadok z roku 1961, i keď rešpektoval túto zásadu, nekonkretizoval ju v § 2 ako základnú zásadu trestného konania. Nový Trestný poriadok už v § 2 ods. 8 stanovuje zásadu „ne bis in idem“ ako jednu zo základných zásad trestného konania.

Táto zásada je ďalej podrobnejšie upravená v ďalších ustanoveniach Trestného poriadku. Podľa § 9 ods. 1 písm. e) Trestného poriadku: „Trestné stíhanie nemožno začať, a ak už bolo začaté, nemožno v ňom pokračovať a musí byť zastavené, ak ide o osobu, proti ktorej sa skoršie stíhanie pre ten istý skutok skončilo právoplatným rozsudkom súdu alebo bolo právoplatne zastavené, podmienčne zastavené a obvinený sa osvedčil, alebo sa skončilo schválením zmiernosti a zastavením trestného stíhania, ak rozhodnutie nebolo v predpísanom konaní zrušené.“ Aby bolo možné posúdiť, či ide o ten istý skutok, o ktorom už bolo právoplatne rozhodnuté, je povinnosťou v meritornom rozhodnutí presne špecifikovať skutok. Podľa § 163 ods. 3 Trestného poriadku: „Výrok, ktorým sa obžalovaný uznáva za vinného alebo ktorým sa spod obžaloby oslobodzuje, musí presne označovať trestný čin, ktorého sa výrok týka, a to nielen zákonným pomenovaním a uvedením právnej kvalifikácie, ale aj uvedením miesta, času a spôsobu spáchania, prípadne aj s uvedením iných skutočností potrebných na to, aby skutok nemohol byť zamenený s iným, ako aj uvedením všetkých zákonných znakov vrátane tých, ktoré odôvodňujú určitú trestnú sadzbu.“ Podľa § 180 a § 182 sa ustanovenia o rozsudku obdobne použijú i na uznesenie a príkaz.

V jednotlivých štádiách trestného konania dáva Trestný poriadok sudcom a orgánom činným v trestnom konaní oprávnenia v prípade neprípustnosti konania podľa § 9. V rámci postupu pred začatím trestného stíhania, po prijatí trestného oznámenia prokurátorom alebo policajtom sú tieto oprávnenia uznesením odložiť vec z dôvodu neprípustnosti trestného stíhania podľa § 197 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku. Rovnako podľa § 215 ods. 1 po začatí trestného stíhania prokurátor zastaví trestné stíhanie, ak je toto neprípustné podľa citovaného § 9 Trestného poriadku.

Zásada „ne bis in idem“ je ďalej rozšírená ustanovením § 215 ods. 2 písm. b): „Prokurátor môže zastaviť trestné stíhanie, ak o skutku obvineného bolo už právoplatne rozhodnuté disciplinárne alebo kárne iným orgánom, cudzozemským súdom alebo orgánom príslušným na konanie o priestupku alebo inom správnom delikte a toto rozhodnutie možno považovať za dostačujúce.“ Ide o inštitút fakultatívneho zastavenia trestného stíhania, keď síce o danom skutku nebolo rozhodnuté v trestnom konaní, ale v inom type konania (disciplinárne, kárne alebo administratívno-právne), resp. bola uložená iná právna sankcia (disciplinárna, kárna alebo administratívno-právna) a prokurátorovi sa javí rozhodnutie ako postačujúce.

Uplatnenie zásady „ne bis in idem“ sa skúma aj v ďalších štádiách konania. V rámci preskúmania obžaloby podľa § 241 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku obžalobu podanú na súde pre prečin a zločin s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou osem rokov preskúma samosudca a podľa jej obsahu a obsahu spisu trestné stíhanie zastaví, ak sú tu okolnosti uvedené v § 215 ods. 1 Trestného poriadku. Rovnako súd môže stíhanie zastaviť, pokiaľ pôjde o obžalobu podanú na súde pre zločin s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou osem rokov. Obžaloba sa predbežne prerokuje na verejnom zasadnutí alebo na neverejnom zasadnutí v prípade, ak prichádza do úvahy rozhodnutie podľa § 244 ods. 1 písm. a) až i). Súd môže fakultatívne zastaviť trestné stíhanie za rovnakých podmienok, ako má prokurátor pred podaním obžaloby, teda ak o skutku obvineného bolo už právoplatne rozhodnuté disciplinárne alebo kárne iným orgánom, cudzozemským súdom alebo orgánom príslušným na konanie o priestupku alebo inom správnom delikte a toto rozhodnutie možno považovať za dostačujúce. Následne i v konaní pred súdom po vykonaní hlavného pojednávania má súd možnosť podľa § 281 ods. 1 Trestného poriadku zastaviť trestné stíhanie pre neprípustnosť. Zastaviť trestné stíhanie môže súd aj mimo hlavného

pojednávania, ak vyjde najavo niektorá z okolností odôvodňujúcich zastavenie trestného stíhania. Urobí tak na neverejnom zasadnutí. Podľa § 281 ods. 2 Trestného poriadku prichádza aj po vykonaní hlavného pojednávania možnosť fakultatívneho zastavenia trestného stíhania, v tomto prípade súd, ak nezistí žiadny iný dôvod na oslobodenie obžalovaného, vysloví vinu, trest však neuloží.

Naplnenie zásady „ne bis in idem“ skúma súd i v rámci odvolania, a pokiaľ zistí, že je tu niektorá z okolností, ktoré by odôvodňovali zastavenie trestného stíhania súdom prvého stupňa podľa § 281 ods. 1 alebo 2, Trestného poriadku, napadnutý rozsudok zruší a trestné stíhanie zastaví.

Po rozhodnutí o odvolaní, resp. ak sa žiadna zo strán neodvolá, je rozhodnutie konečné. V mimoriadnych prípadoch prichádza do úvahy zmena rozhodnutia mimoriadnym opravným prostriedkom. Pri uplatnení mimoriadneho opravného prostriedku sa vedie opätovne konanie vo veci, v ktorej už bolo rozhodnuté konečným a právoplatným rozhodnutím. Ako to predpokladá Ústava Slovenskej republiky, Listina základných práv a Trestný poriadok, pri uplatnení mimoriadnych opravných prostriedkov nepôjde o porušenie zásady „ne bis in idem“. Platný trestný poriadok predpokladá nasledujúce mimoriadne opravné prostriedky:

- zrušenie právoplatných rozhodnutí vykonaných v prípravnom konaní
- obnova konania
- dovolanie.

Dôležité je rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 11 Tdo 738/2003, ktorým Najvyšší súd rozširuje zásadu „ne bis in idem“ aj na prípady, keď osoba bola na základe rozhodnutia príslušného správneho orgánu sankcionovaná v priestupkovom konaní, nemôže byť v danej veci opätovne trestne stíhaná. Tento svoj právny názor Najvyšší súd opiera predovšetkým o judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva. Najvyšší súd ČR vyslovil v citovanom rozhodnutí tento právny názor: „Je porušením zásady „ne bis in idem“ podľa čl. 4 Protokolu č. 7 Dohovoru, pokiaľ bol obvinený trestne stíhaný a odsúdený za rovnaký skutok, ktorý bol ako čin trestnoprávnej povahy už skôr prerokovaný príslušným právnym orgánom v priestupkovom konaní, pokiaľ nedošlo k zrušeniu rozhodnutia správneho orgánu. V tomto prípade na základe ustanovenia § 11 ods. 1 písm. j) Trestného poriadku v spojení s čl. 4 Protokolu č. 7 Dohovoru sa stáva trestné stíhanie neprípustným. Pokiaľ bol napriek uvedenému obvinený trestne stíhaný pre rovnaký skutok, za ktorý bol už sankcionovaný, resp. oslobodený v správnom konaní, a pokiaľ skončilo trestné stíhanie odsudzujúcim rozsudkom vo veci samej, je naplnený dôvod dovolania podľa § 265b ods. 1 písm. e) Trestného poriadku.“ Pritom Trestný poriadok predpokladá neprípustnosť trestného stíhania z dôvodu, že tak stanovuje medzinárodná zmluva podľa § 9 ods. 1 písm. g). Ďalším argumentom, ktorý podporuje citovaný názor Najvyššieho súdu ČR, je všeobecná zásada: „Pri konkurenčnej aplikácii ustanovenia zákona a ustanovenia medzinárodnej zmluvy v oblasti ľudských práv treba aplikovať to z nich, ktoré jednotlivcovi priznáva väčší rozsah ochrany.“

Argumenty proti aplikácii citovaného rozhodnutia vychádzajú predovšetkým z neprecíznej formulácie: „Citovaný zákon používa pojmy ako: zastavenie konania alebo postúpenie veci. Použitie termínu „oslobodzujúce rozhodnutie“ prináša pochybnosť, o aké konkrétne rozhodnutie správneho orgánu v priestupkovom konaní ide.“² Rovnako zavádza nepresný pojem priestupky trestnoprávnej povahy. Pri tomto pojme sa vynára pochybnosť, že dané rozhodnutie vychádza namiesto z totožnosti skutku z totožnosti právnej kvalifikácie.³

² RŮŽIČKA, M. Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska aspektu mezinárodních a vnitrostátních, In *Státní zastupitelství 6/2005*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2005, s.10

³ Podrobněji RŮŽIČKA, M. Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska aspektu mezinárodních a vnitrostátních, In *Státní zastupitelství 6/2005*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2005, s. 12

III. Zásada „ne bis in idem“ z pohľadu medzinárodného práva

Právna úprava zásady „ne bis in idem“ sa popri ďalších princípoch a právach patriacich do práva na právnu ochranu a spravodlivý súd opätovne objavuje vo viacerých medzinárodných dokumentoch. Z teritoriálneho pohľadu zrejme najvýznamnejším je Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, ktorý prijala Organizácia spojených národov 19. decembra 1966 v New Yorku. Podľa neho: „Trestné stíhanie nemožno začať proti tomu, proti komu už predchádzajúce stíhanie pre ten istý čin skončilo právoplatným rozhodnutím súdu, ktorým bol obžalovaný uznaný vinným alebo spod obžaloby oslobodený.“

Citované znenie je všeobecné a značne nepresné a pripúšťa výklad, že sa zásada „ne bis in idem“ vzťahuje na rozhodnutia orgánov viacerých štátov v danej veci, teda nielen viaceré rozhodnutia orgánov jedného štátu v danej veci, t. j. medzinárodnú platnosť zásady „ne bis in idem“. Výbor OSN pre ľudské práva vyložilo vo svojom názore vo veci A. P. proti Taliansku článok 14 ods. 7 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach tak, že sa vzťahuje iba na rozhodnutia súdu jedného štátu a nezakotvuje medzinárodnú platnosť zásady „ne bis in idem“.⁴

V Americkej deklarácii ľudských práv z roku 1969 je zásada „ne bis in idem“ zakotvená len vo veľmi redukovanej podobe. Článok 8 ods. 4 iba stanovuje, že obvinený, ktorý bol oslobodený na základe rozsudku, proti ktorému nie je prípustné odvolanie, nemôže byť za rovnakú vec opäť súdený.⁵

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd z roku 1950 neobsahoval zásadu „ne bis in idem“. K jej začleneniu do tohto systému európskej ochrany ľudských práv došlo až prijatím v poradí siedmeho dodatkového protokolu zo dňa 22. novembra 1984 v Štrasburgu.

Článok 4 Protokolu č. 7 je formulovaný nasledovne :

Právo nebyť súdený alebo potrestaný dvakrát

(1) Nikto nemôže byť stíhaný alebo potrestaný v trestnom konaní v tom istom štáte za trestný čin, za ktorý už bol oslobodený alebo odsúdený konečným rozsudkom podľa zákona a trestného poriadku tohto štátu.

(2) Ustanovenia predchádzajúceho odseku nie sú prekážkou pre obnovu konania podľa zákona a trestného poriadku príslušného štátu, pokiaľ nové alebo novozistené skutočnosti alebo podstatná vada predchádzajúceho konania mohli ovplyvniť rozhodnutie vo veci.

Rada Európy prijatím tohto článku dohnala stratu oproti Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach.⁴ K citovanému článku existuje rozsiahla judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorá presnejšie vykladá zásadu ne bis in idem zo svojho pohľadu. Judikatúra je natoľko rozsiahla, že Európsky súd samotný pri vydávaní rozhodnutí nie je celkom dôsledný v jej dodržiavaní a niektoré rozhodnutia sú protirečivé s už skôr vydanými rozhodnutiami.⁶

Judikatúru najvýznamnejších rozhodnutí ako celok možno rozdeliť na dva typy prípadov. V prvom type pôjde o všetky rozhodnutia, kde jedno konanie napĺňa znaky skutkových podstát viacerých trestných činov (ideálny súbeh). V danom prípade pôjde iba o jedno konanie, ktoré je považované za trestné. V prípade jednočinného súbehu viacerých trestných činov je nutné skúmať, či nie sú znaky skutkovej podstaty týchto trestných činov zhodné (alebo či nejde o skutočnosti vylučujúce jednočinný súbeh). Niektoré skoršie rozhodnutia vzhľadom na uvedené môžu

⁴ Porovnaj KMEC, J. K některým aspektům zásady ne bis in idem ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, In *Trestní právo 1/2004*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2004, s. 22

⁵ Porovnaj KMEC, J. K některým aspektům zásady ne bis in idem ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, In *Trestní právo 1/2004*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2004, s. 23

⁶ Podrobnejšie REPÍK, B. *Európska úmluva o ľudských právach a trestní právo*, Orac, Praha, 2002, s. 103 – 108.

vzbudzovať rozpaky. Skutočnosť, že o jednotlivých trestných činoch, ktoré boli naplnené jedným skutkom, rozhodujú rôzne orgány (súd a správny orgán) nie je protirečiaca dohovoru.

Do druhej skupiny patria prípady, v ktorých je naplnená jedna skutková podstata trestného činu. Spornou je okolnosť, či ide o jeden skutok alebo viacej skutkov. Túto skupinu rozdeľujeme na dva podtypy. Prvý podtyp zahŕňa prípady domnejšej alebo skutočnej recidívy. Druhý podtyp predstavuje prípady, kde je spor, či ide o viacčinný súbeh alebo o pokračovanie trestného činu, a teda jeden skutok. Vo všetkých prípadoch orgány dohovoru konštatovali, že išlo o viac skutkov a k porušeniu práva nebyť súdený alebo potrestaný dvakrát teda nemohlo dôjsť.⁷

Z najdôležitejších rozhodnutí je možné zovšeobecniť výklad zásady „ne bis in idem“ z pohľadu Európskeho súdu pre ľudské práva. Európsky súd sa zaoberal dvojitém postihom vo veci Oliveira proti Švajčiarsku. V tomto prípade sťažovateľ na zľadovatej vozovke dostal šmyk a narazil svojím vozidlom postupne do dvoch ďalších vozidiel, pričom jedna osoba bola vážne zranená. Sťažovateľ bol sankcionovaný dvakrát; raz za nedodržanie rýchlosti a druhý raz za ublíženie na zdraví (príklad jednočinného ideálneho súbehu). V tomto prípade Európsky súd konštatoval, že článok 4 Protokolu č. 7 nebol porušený.⁸

Ďalším je rozhodnutie vo veci Kantner proti Rakúsku, kde bol sťažovateľ sankcionovaný celkovo osemkrát za prekročenie rýchlosti jeho vozidlom v jedinú noc, pričom nerešpektoval obmedzenie rýchlosti stanovené viacerými dopravnými značkami. Európsky súd rovnako konštatoval, že článok 4 Protokolu č. 7 nebol porušený, a to ani z toho dôvodu, že sankcia za osem separátnych porušení vysoko presahovala zákonom stanovenú maximálnu sadzbu. Obdobný prípad bol Palaoro proti Rakúsku.⁸

Typickým a pravidelne sa opakujúcim prípadom je opakované odmietnutie vykonať vojenskú službu. S týmto problémom sme sa mohli stretnúť aj v našej literatúre a rozsiahle skúsenosti mali predovšetkým v Českej republike, kde rozdielny právny názor zaujal Najvyšší súd a Ústavný súd.⁹ Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva sa prikláňa na stranu Najvyššieho súdu ČR. V rozsudku v prípade Gradinger Európsky súd konštatuje, že článok 4 Protokolu č. 7 zakazuje okrem iného opakované odsúdenie za rovnaké konanie. Ustanovenie dohovoru nemôže byť vykladané tak, aby bránilo opakovaným odsúdeniam za viaceré konania vykonané pri určitom počte rôznych príležitostí, a to i keď vo svojej podstate sú tieto konania podobné. Ak sú jednotlivé odsúdenia založené na opakovaných, avšak rôznych odmietnutiach sťažovateľa vykonať vojenskú službu, sťažovateľ nemôže byť považovaný za osobu, ktorá bola opätovne potrestaná za ten istý trestný čin. Na tomto závere nemôže nič zmeniť ani skutočnosť, že jednotlivé odsúdenia nepriamo vyplývajú zo sťažovateľovho trvalého odporu k výkonu služby. Ani v tomto prípade nebolo konštatované porušenie čl. 4 Protokolu č. 7.¹⁰ Podľa môjho názoru je správny prístup Ústavného súdu ČR, podľa ktorého odmietnutie vykonať vojenskú službu je potrebné považovať za jeden skutok a jeho opakovanie len na zotrvanie na už raz prejavenej vôli. Za spravodlivý by mal byť považovaný prístup, aby pri jedinom odsúdení bol zaistený náležitý postih takej intenzity, aby nedošlo k nežiaducemu zvýhodneniu tých, ktorí právo porušujú, oproti tým, ktorí svoje povinnosti plnia.

Európsky súd pre ľudské práva zakotvil záväzný výklad niektorých pojmov pre potrebu svojej judikatúry, ktorý môže byť v protiklade s výkladom tohto pojmu vo vnútroštátnom práve zmluvných štátov, tzv. autonómne pojmy. Dohovor musí zaistiť jednotnú ochranu ľudských práv vo

⁷ Porovnaj KMEC, J. K. některým aspektům zásady ne bis in idem ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, In *Trestní právo 2/2004*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2004, s. 23

⁸ Podrobněji KMEC, J. K. některým aspektům zásady ne bis in idem ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, In *Trestní právo 2/2004*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2004, s. 22

⁹ Podrobněji MÜLLER, L. *Bitvy beze zbraní 1990-2000 - Co užitečného přinesli soudní procesy odpírači vojenské služby*, Ostrov, Praha, 2000

¹⁰ Podrobněji KMEC, J. K. některým aspektům zásady ne bis in idem ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, In *Trestní právo 2/2004*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2004, s. 20

všetkých štátoch, ktoré sú jeho zmluvnými stranami. Pri výklade jeho ustanovení sa Európsky súd nespolieha na význam, ktorý majú jednotlivé pojmy v štáte, ktorého sa sťažnosť týka.

Tento prístup je odôvodnený v rozhodnutí Engel a ďalší proti Holandske: „Ak by bolo ponechané definovanie trestnej oblasti na úvahe zmluvných strán, či budú jednotlivé protiprávne konania považovať za trestné alebo len disciplinárne delikty, stal by sa rozsah použitia dohovoru závislý od ich suverénnej vôle. Takýto postup by bol podľa názoru Európskeho súdu v rozpore s cieľom a predmetom dohovoru.“

Európsky súd posudzuje „trestnú“ povahu konania na základe týchto troch kritérií:

- kvalifikácia činu podľa vnútroštátneho práva
- povaha deliktu
- povaha a stupeň závažnosti sankcie.⁴

Pritom podľa rozsudku Öztürk proti Nemecku 1984: „Čin je možné považovať za trestný, aj pokiaľ je vnútroštátnym právom označovaný ako priestupok, správny či iný delikt, naopak, pokiaľ je vnútroštátnym právom označený ako trestný čin, je považovaný za trestný aj dohovorom. Pokiaľ nie je označený čin ako trestný vnútroštátnym právom, používa Európsky súd na posúdenie zvyšne dve kritériá.“¹¹ Zmluvné strany dohovoru sa už v 90-tych rokoch pokúsili vylúčiť taký široký výklad zásady „ne bis in idem“, no neúspešne.¹²

Pre slovenské potreby sú dôležité rozhodnutia v prípadoch Kadubec proti Slovenskej republike a Lauko proti Slovenskej republike z 2. septembra 1998, podľa ktorých judikatúra aplikuje ustanovenia dohovoru vrátane čl. 4 Protokolu č. 7 na konanie o priestupkoch.⁴ Podľa názoru Európskeho súdu nie je rozhodujúca relatívne malá závažnosť trestu, nemožnosť uloženia trestu odňatia slobody a skutočnosť, že sa priestupky nezaznamenávajú v registri trestov. Dôležité je spomenúť, že vylúčiť ochranu proti novému procesu nemôže ani skutočnosť, že príčinou prvého postihu za daný čin bola jeho nesprávna právna kvalifikácia ako priestupku, hoci naplňoval znaky trestného činu.¹³

Podľa názoru Európskeho súdu na konanie o disciplinárnych deliktoch by sa ustanovenia dohovoru vzťahovať v zásade nemali. Pri disciplinárnych deliktoch rozhoduje druh sankcie, Európsky súd nepovažuje žiadnu sankciu mimo trestu odňatia slobody za natoľko závažnú, aby šlo o trestné obvinenie podľa dohovoru. Nejednoznačná a rozporná je judikatúra Európskeho súdu týkajúca sa iných správnych deliktov a poriadkových deliktov.

Dôležité je spomenúť rozhodnutie Zigarella proti Taliansku. Sťažovateľ bol najprv stíhaný za porušenie stavebných predpisov; toto konanie bolo zastavené z dôvodu premlčania. Skôr ako sa stal rozsudok konečným, bolo začaté iné konanie vo veci štyroch priestupkov za porušenie stavebných predpisov, z nich dva boli totožné s priestupkami, pre ktoré bolo prvé konanie zastavené. Sťažovateľ v rámci konania upozornil, na skutočnosť, že je tu prekážka veci rozhodnutej, a súd druhé konanie zastavil.

Európsky súd v tejto súvislosti vyslovil tento názor: „Ustanovenie dohovoru zakazuje iba také konanie, ktoré bolo začaté úmyselne. V danej veci išlo však skôr o omyl zo strany talianskych orgánov, ktoré svoju chybu napravili hneď, ako sa o existencii prvého konania dozvedeli. Európsky súd navyše dodal, že i keby sa ustanovenie čl. 4 Protokolu č. 7 vzťahovalo na trestné stíhanie začaté neúmyselne, k porušeniu dohovoru v danom prípade dôjsť nemohlo; vzhľadom na skutočnosť, že talianske orgány svoju úlohu uznali a napravili, nebolo by možné sťažovateľa považovať za obeť porušenia práva. Čl. 4 Protokolu č. 7. rovnako nezakazuje, aby po oslobodení obvineného

¹¹ porovnaj KMEC, J. K některým aspektům zásady ne bis in idem ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, In *Trestní právo 1/2004*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2004, s. 24

¹² RŮŽIČKA, M. Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska aspektu mezinárodních a vnitrostátních, In *Státní zastupitelství 6/2005*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2005, s. 7

¹³ RŮŽIČKA, M. Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska aspektu mezinárodních a vnitrostátních, In *Státní zastupitelství 6/2005*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2005, s. 4

(nedostatok dôkazov) konala polícia vo veci ďalšie úkony spočívajúce v preverovaní skutočností, ktoré by mohli viesť k obnove konania.¹⁴

IV. Riešenie konfliktov jurisdikcie členskými štátmi Európskej únie

So silnejúcim medzinárodným charakterom kriminality je trestné súdnictvo EÚ čoraz viac konfrontované so situáciami, keď niekoľko členských štátov má jurisdikciu viesť trestné stíhanie v tej istej veci. Práve v rámci EÚ sa objavujú diskusie zamerané na posilňovanie právomoci orgánov EÚ, zblížovanie a unifikovanie právnych úprav. Táto tendencia súvisí s koncepciou EÚ ako superštátu, ktorého znakmi sú jednotný hospodársky priestor, jednotné hranice, jednotná mena a v budúcnosti aj jednotný policajný a súdny systém ako represívna zložka štátnej moci.

Výskyt viacnásobných stíhaní v tých istých veciach alebo výskyt „pozitívnych“ konfliktov jurisdikcie je v súčasnosti čoraz pravdepodobnejší, keďže rozsah mnohých vnútroštátnych trestných jurisdikcií sa v posledných rokoch značne rozšíril. Viacnásobné trestné stíhanie majú negatívny vplyv na práva a záujmy fyzických osôb a môžu viesť k zdvojeniu činností. Je možné, že odporcovia, obeť a svedkovia budú musieť byť predvolaní na vypočutia v niekoľkých krajinách. Najmä opakované konania znamenajú znásobenie obmedzení ich práv a záujmov, napr. slobody pohybu. Zvyšujú psychickú záťaž, náklady a zložitosť pri právnom zastúpení. Zdá sa, že v rozvinutej oblasti slobody, bezpečnosti a spravodlivosti je vhodné vyhnúť sa týmto negatívnym účinkom tam, kde je to možné, a to obmedzením výskytu viacnásobných stíhaní v tých istých veciach.¹⁵

Adekvátnou odpoveďou na problém (pozitívnych) konfliktov jurisdikcie by bolo vytvorenie procesného postupu pridelovania trestnej veci príslušným jurisdikciám. Tam, kde sú trestné stíhanie sústredené v rámci jednej jurisdikcie, by otázka princípu *ne bis in idem* viac nevznikla. Navyše by tento procesný postup bol doplnením zásady vzájomného uznávania, čo znamená, že súdne rozhodnutie v jednom členskom štáte sa uznáva a vykonáva v inom členskom štáte.

Príslušné orgány by sa mali navzájom informovať o konaniach a súvisiacich rozhodnutiach, ako aj vymieňať si príslušné informácie v rámci iných jurisdikcií.

Ak sa orgány členského štátu, ktoré vedú trestné stíhanie, dozvedia o konaní v iných členských štátoch, mali by mať možnosť zdržať sa začatia trestného stíhanie alebo zastaviť prebiehajúce trestné stíhanie z dôvodu, že trestné stíhanie prebieha v tej istej veci v inom členskom štáte. V spoločnom priestore by mala platiť zásada, že povinnosť príslušných orgánov stíhať každý trestný čin patriaci do ich pôsobnosti je splnená, ak vo veci stíha orgán iného členského štátu.

Ak dva alebo viac členských štátov má záujem na trestnom stíhaní v tej istej veci, ich príslušné orgány by mali byť schopné spolu preskúmať otázku „najvhodnejšieho miesta“ na trestné stíhanie vo veci. V prípadoch, keď nie je možné ľahko dospieť k dohode, je potrebné vytvoriť mechanizmus riešenia sporov so zapojením orgánu na úrovni EÚ. Spolu s procesným postupom uplatňovania jurisdikcie by ustanovením EÚ mohla byť členským štátom uložená povinnosť sústrediť konania v tej istej veci v rámci jednej „gestorskej“ jurisdikcie. Od istej fázy konania by ostatné členské štáty boli povinné zastaviť svoje trestné stíhanie a zdržať sa začatia nových. Uplatňovanie tohto pravidla prednosti by však muselo byť v súlade s uvedeným procesným postupom, inak by výsledky boli náhodné. Pravidlo prednosti by nemalo brániť iným členským štátom akoukoľvek formou podporiť gestorský štát.

¹⁴ Podrobnejšie KMEC, J. K. některým aspektům zásady *ne bis in idem* ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, In *Trestní právo 3/2004*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2004, s. 16

¹⁵ Zelená kniha Európskej komisie o konfliktach jurisdikcie a princípe *ne bis in idem* v trestnom konaní, Brusel 23. 12. 2005

Spolu s procesným postupom a pravidlom prednosti by tretím prvkom celkovej stratégie predchádzania konfliktom jurisdikcie a ich riešenia malo byť definovanie kritérií, ktoré majú členské štáty uplatňovať pri výbere gestorskej jurisdikcie. Navrhovanými opatreniami by sa tiež mohlo umožniť, aby EÚ znížila počet dôvodov na nevykonanie súdnych rozhodnutí z iných členských štátov, ktoré sú v súčasnosti zahrnuté v rámci nástrojov.

Opačné názorové spektrum, ktoré budúcnosť EÚ vidí ako voľné spojenie suverénnych štátov, ktoré majú predovšetkým spoločné ekonomické záujmy a charakteristickým znakom je pre nich výhradne jednotný ekonomický priestor a ostatné znaky suverenity jednotlivých štátov pre nich majú byť v najvyššej možnej miere zachované, predkladajú voči navrhnutému systému nasledujúce argumenty.¹⁶

Členské štáty by realizáciou predkladaného systému v podstate uznali princípy trestného práva iného členského štátu, a to aj v prípade, ak jeho aplikačná prax povedie v jednotlivých prípadoch k zásadne rozdielnym rozhodnutiam príslušných súdnych orgánov. Pritom realizácia práva sťahovať a trestať je jedným zo základných prvkov suverenity štátu. Navrhovaný postup by znamenal výrazný zásah do existujúceho systému konania o trestných činoch, a to či už z dôvodu stanovenia tzv. pravidla prednosti, či povinnosti informovania zainteresovaných členských štátov a ich zodpovedných orgánov v prípade potreby.

Potreba zriadiť nový orgán EÚ, resp. posilniť postavenie Eurojustu, ktorý by mal plniť úlohu akéhosi sprostredkovateľa pre riešenie konfliktu jurisdikcií medzi členskými štátmi, sa javí ako výrazná zmena v zmysle zásahu do suverenity členských štátov. Zdrojom obáv z uvedeného hľadiska je i skutočnosť, že pri nastavení kritérií na výber jurisdikcie stíhania konkrétneho trestného činu môžu byť pre špekulatívne konania páchatel'a s cieľom selekcie súdu členského štátu, v ktorom mu hrozí nižšia sankcia.

Ustanovenie, že by členské štáty mali informovať ostatné členské štáty o trestnom stíhaní vo veci, ktorá poukazuje na „dôležitú spojitosť s ďalším členským štátom“, sa javí ako nejednoznačné, ponúkajúce veľmi široký priestor na výklad. Predčasné poskytnutie informácií môže tiež viesť aj k zmareniu účelu trestného konania. Predkladaná koncepcia opomína problém právomoci na základe univerzality, ktorá vyplýva z medzinárodných zmlúv Organizácie Spojených národov a v riešení s ním nepočíta.

Nezačatie trestného stíhania alebo zastavenie prebiehajúceho trestného stíhania by mohlo spôsobiť ťažkosti v právnom poriadku členských štátov, ktoré dodržiavajú zásadu zákonosti, keď príslušné orgány majú povinnosť stíhať každý trestný čin patriaci do ich pôsobnosti. Záujem postihovať určité konanie v jednotlivých členských štátov normami trestného práva je odlišný a dosiahnutý stupeň harmonizácie pri vybraných trestných činoch je iba na úrovni minimálnej harmonizácie.

Ako pokrok v riešení problému konkurencie jurisdikcií a vzájomnej pomoci pri boji s cezhraničnou kriminalitou môžeme badať zriadenie Eurojustu, zriadenie Európskej súdnej siete, Európsky zatýkací rozkaz a už existujúce dokumenty o vzájomnej pomoci v trestných veciach. Podľa článku 31 Zmluvy o Európskej únii má rada podporovať spoluprácu prostredníctvom Eurojustu tým, že

- Umožňuje Eurojustu prispievať k dobrej koordinácii medzi orgánmi členských štátov EÚ činných v trestnom konaní.
- Podporuje pomoc poskytovanú Eurojustom pri vyšetrowaní závažnej cezhraničnej trestnej činnosti najmä v prípadoch organizovanej trestnej činnosti, obzvlášť potom s ohľadom na rozbor vykonanými Europolom.

¹⁶ Podrobnejšie napr. Súhrnné stanovisko Slovenskej republiky k Zelenej knihe o konflikte právomocí a princípe ne bis in idem

- Uľahčuje užšiu spoluprácu Eurojustu s Európskou súdnou sieťou najmä preto, aby bol uľahčený výkon dožiadaní a žiadostí o vydanie.

Rozhodnutie o zriadení Eurojustu vymedzuje všeobecné a minimálne pravidlá, ktoré musia byť splnené členskými štátmi EÚ. Ide najmä o prispôsobenie národných právnych predpisov týkajúcich sa potreby vybudovať spoľahlivé komunikačné kanály medzi príslušnými národnými orgánmi a ich zástupcami v Eurojuste na účel sústavného a aktuálneho informovania o závažnej cezhraničnej kriminalite, menovanie tzv. národných spravodajcov pre Eurojust a konečné definovanie kompetencií zástupcov Eurojustu na cudzom území.¹⁷

Spoločná akcia k vytvoreniu Európskej súdnej siete z 29. júna 1998 bola prijatá najmä vzhľadom na nevyhnutnosť zabezpečiť ďalšie zlepšenie justičnej spolupráce medzi členskými štátmi EÚ, a to najmä v oblasti boja proti závažnej trestnej činnosti páchanej prevažne nadnárodnými organizáciami. Ide o sieť kontaktných miest medzi členskými štátmi EÚ, ktorá je zriadená na pôde ústredných orgánov zodpovedných za medzinárodnú justičnú spoluprácu a zo súdnych alebo iných orgánov, ktoré majú v kompetencii plnenie osobitných úloh tak v oblasti medzinárodnej spolupráce vo všeobecnosti, ako aj konkrétne, v oblasti určitých foriem závažnej trestnej činnosti. Európska súdna sieť je jedným z prvých plodov nevyhnutnosti justičnej spolupráce v trestných veciach za podmienok realizácie základných slobôd v intenciách sledovaného cieľa EÚ – vytvorenie priestoru slobody, bezpečnosti a práva.¹⁸

Závery zasadnutia Európskej rady v Tampere obsahovali požiadavky, aby medzi členskými štátmi EÚ bol zrušený formálny postup vydávania osôb (extradície), ktoré sa po vynesení konečného rozsudku vyhýbajú spravodlivosti. Zároveň sa mal urýchliť postup vydávania osôb, ktoré sú podozrivé zo spáchania trestného činu. Rada EÚ prijala 30. novembra 2000 program opatrení na vykonanie zásad vzájomného uznávania súdnych rozhodnutí vo všetkých trestných veciach, ktorý sa tiež venoval vzájomnému výkonu zatykácih rozkazov. V prípade extradičného konania zásada vzájomného uznávania znamená, že v konaní o vydaní páchatel'a každý národný justičný orgán uzná a ipso facto vykoná rozhodnutie iného členského štátu v trestnej veci.¹⁹

Pokiaľ ide o pôsobnosť, európsky zatykač môže byť vydaný v prípadoch trestného konania, pokiaľ v ňom môže byť podľa trestného poriadku dožadujúceho (vyžadujúceho) štátu udelený trest odňatia slobody alebo ochranné opatrenie s hornou hranicou najmenej 12 mesiacov. Pokiaľ ide o prípad, keď už bol vydaný rozsudok alebo nariadené ochranné opatrenie, musí ísť o trest minimálne štyri mesiace. Ďalej sú stanovené trestné činy, pri ktorých horná hranica musí byť stanovená najmenej na tri roky a pri ktorých sa pri odovzdaní na základe európskeho zatykáacieho rozkazu neoveruje obojstranná trestnosť činu. Pri zatknutí osoby na základe európskeho zatykáacieho rozkazu rozhodne o zotrvaní vo väzbe justičný orgán dožadovaného (vydávajúceho štátu) podľa svojho právneho poriadku.²⁰

Najdôležitejším dokumentom upravujúcim spoluprácu v trestných veciach na území členských štátov EÚ je Dohovor EÚ o vzájomnej pomoci v trestných veciach medzi členskými štátmi EÚ, ktorý bol prijatý v máji 2000, jeho účelom je zlepšiť justičnú spoluprácu bez toho, aby boli porušené práva a osobné slobody jednotlivca. Dohovor dopĺňa a mení, a teda nenahrádza skôr prijaté dohovory medzi členskými štátmi EÚ

- Európsky dohovor z apríla 1959 o vzájomnej pomoci v trestných veciach a Dodatkový protokol k nej z marca 1978

¹⁷ PIKNA, B. Moderní nástroje evropského práva v oblasti policejní a justiční spolupráce, In *Trestní právo 9/2004*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2004, s. 4

¹⁸ PIKNA, B. Moderní nástroje evropského práva v oblasti policejní a justiční spolupráce, In *Trestní právo 9/2004*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2004, s. 6

¹⁹ PIKNA, B.: Moderní nástroje evropského práva v oblasti policejní a justiční spolupráce, In *Trestní právo 9/2004*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2004, s. 8

²⁰ PIKNA, B.: Moderní nástroje evropského práva v oblasti policejní a justiční spolupráce, In *Trestní právo 9/2004*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2004, s. 9

- Ustanovenia o vzájomnej pomoci v trestných veciach Schengenského vykonávacieho dohovoru
- Kapitulu 2 – tzv. Beneluxské zmluvy o vzťahoch medzi členskými štátmi Beneluxskej hospodárskej únie.

Pokiaľ ide o pozitívnu právnu úpravu spomenutých problémov v právnom poriadku SR, Trestný poriadok ich vo svojich ustanoveniach upravuje s určitým prihliadnutím na spomínaný vývoj v rámci snáh EÚ, ako aj celosvetového spoločenstva.

Podľa § 530 Trestného poriadku informácie, či trestný čin spáchaný v cudzine, ktorý cudzí orgán stíha alebo zamýšľa stíhať, stíhajú aj slovenské orgány, podáva generálny prokurátor.

Podľa § 528 Trestného poriadku o žiadosti cudzieho orgánu, aby trestné konanie, ktoré vedú tieto orgány, prevzali slovenské orgány, rozhoduje generálna prokuratúra, ktorá o tom informuje ministerstvo spravodlivosti. Úkon urobený orgánmi dožadujúceho štátu v súlade s právnym poriadkom tohto štátu má rovnakú platnosť v Slovenskej republike, ako by ho urobili slovenské orgány – za podmienky, že jeho prijatie nedá tomuto úkonu väčšiu dôkaznú hodnotu, ako má v dožadujúcom štáte.

Podľa § 529 Trestného poriadku ak obvinený, proti ktorému sa vedie v Slovenskej republike trestné konanie, je štátnym občanom iného štátu alebo má bydlisko na jeho území, môžu slovenské orgány dať podnet, aby bolo trestné stíhanie odovzdané tomuto štátu. O podaní žiadosti o odovzдание trestného konania do cudziny rozhoduje minister spravodlivosti. Ak je vec v štádiu pred podaním obžaloby, rozhoduje na návrh generálnej prokuratúry.

V. Uznávanie cudzích rozsudkov

Právna úprava uznávania cudzieho rozhodnutia je obsiahnutá v § 515 - § 519 Trestného poriadku. Vykonať cudzie rozhodnutie, ktorým sa uložil trest, možno na území Slovenskej republiky, len ak bolo uznané slovenským súdom. Rozhodnutie súdu iného štátu v trestnej veci má právne účinky na území Slovenskej republiky len vtedy, ak tak ustanovuje medzinárodná zmluva alebo zákon. Uznaté cudzie rozhodnutie má rovnaké právne účinky ako rozsudok slovenského súdu.

Cudzie rozhodnutie sa uzná na území Slovenskej republiky, ak:

- medzinárodná zmluva obsahuje možnosť alebo povinnosť uznávania alebo výkonu cudzích rozhodnutí,
- v odsudzujúcom štáte je právoplatné, alebo ak tam proti nemu už nemožno podať riadny opravný prostriedok,
- čin, pre ktorý bol trest uložený, je trestným činom podľa právneho poriadku odsudzujúceho štátu aj podľa právneho poriadku Slovenskej republiky,
- rozhodnutie bolo vydané v konaní, ktoré zodpovedá zásadám obsiahnutým v článku 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd,
- osoba nebola odsúdená pre trestný čin, ktorý má výlučne politický alebo vojenský charakter,
- výkon trestu nie je podľa právneho poriadku Slovenskej republiky premlčaný, osoba nebola pre tento skutok už odsúdená slovenským súdom,
- nebolo na území Slovenskej republiky uznané cudzie rozhodnutie iného štátu voči tej istej osobe pre ten istý skutok,
- uznanie neodporuje chráneným záujmom.

Cudzie rozhodnutie sa uzná tak, že trest v ňom uložený slovenský súd nahradí trestom, ktorý by mohol uložiť, ak by v konaní o spáchanom trestnom čine rozhodoval. Slovenský súd nesmie pritom uložiť trest prísnejší, ako bol trest uložený v cudzom rozhodnutí, ani ho premeniť na iný druh trestu. Ak dĺžka trvania a druh trestu odňatia slobody uloženého uznávaným cudzím

rozhodnutím sú zlučiteľné s právnym poriadkom Slovenskej republiky, súd v rozhodnutí o uznaní súčasne rozhodne, že sa bude vo výkone trestu uloženého cudzím rozhodnutím pokračovať bez jeho premeny. Tento postup je vylúčený, ak súd uzná cudzie rozhodnutie len pre niektorý z viacerých trestných činov, ktorých sa cudzie rozhodnutie týka.

Z právnej úpravy vyplýva, že navrhované zmeny sú aplikovateľné a Trestný poriadok s týmito možnosťami počíta. Platná úprava však dáva rozhodovanie o týchto veciach do pôsobnosti generálnej prokuratúry, resp. ministerstva spravodlivosti. Tento postup je v praxi pomalý a neefektívny. Na riešenie „pozitívnych“ sporov jurisdikcie je potrebné zjednodušiť rozhodovanie minimálne vtedy, ak do vzťahu vstupujú členské štáty EÚ.

VI. Zásada „ne bis in idem“ v disciplinárnom konaní

Štát prejavuje záujem, aby pri plnení niektorých úloh bola zachovávaná osobitná vážnosť tými, ktorí sú predstaviteľmi štátu a reprezentujú štát vo vzťahu k občanovi. Z týchto dôvodov výkon niektorých profesií podlieha disciplinárnej právomoci. Ide najmä o činnosť sudcov, prokurátorov, profesionálnych vojakov, colníkov, príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície. Disciplinárnej právomoci ďalej podliehajú advokáti, notári a súdni exekútori, disciplinárne konanie v týchto prípadoch je vecou ich záujmovej samosprávy a disciplinárne konanie je upravené v interných aktoch samosprávy. V rámci disciplinárneho konania sa rovnako uplatňuje zásada „ne bis in idem“, a to nielen pokiaľ ide o uloženie disciplinárneho opatrenia, ale aj pokiaľ ide o rozhodnutie v trestnom konaní v danej veci. Právnu úpravu je možné rozdeliť podľa niektorých typických znakov na dve skupiny.

Prvú skupinu tvorí právna úprava disciplinárneho konania sudcov a prokurátorov. Právna úprava disciplinárneho konania prokurátorov sa nachádza v zákone o prokurátoroch.

Podľa § 216 zákona o prokurátoroch sa na celé disciplinárne konanie subsidiárne použije Trestný poriadok. Prvý prejav zásady „ne bis in idem“ je obsiahnutý v § 194 ods. 1 písm. e) zákona o prokurátoroch „disciplinárne konanie nemožno začať, a ak už bolo začaté, nemožno v ňom pokračovať a musí byť zastavené, ak skoršie disciplinárne konanie pre ten istý skutok, alebo skoršie konanie o priestupku alebo inom správnom delikte pre ten istý skutok sa skončilo právoplatným rozhodnutím, alebo bolo právoplatne zastavené a rozhodnutie vydané v skoršom konaní nebolo zrušené.“ V danom prípade ide o nemožnosť ďalšieho disciplinárneho konania, pokiaľ v danej veci už bolo jedno disciplinárne konanie ukončené. Nie je riešená situácia ukončeného trestného stíhania. V prípade trestného stíhania sa zásada „ne bis in idem“ nepoužije, teda je možné popri sebe vykonávať aj disciplinárne konanie, aj trestné konanie. Do právoplatnosti ukončenia trestného stíhania sa však disciplinárne konanie môže prerušiť. Podľa § 202 zákona o prokuratúre: „Ak sa disciplinárna komisia domnieva, že skutočnosti, ktoré sa prokurátorovi kladú za vinu, nasvedčujú tomu, že spáchal trestný čin, oznámi to orgánu činnému v trestnom konaní. Disciplinárne konanie sa môže v takom prípade prerušiť. Disciplinárna komisia môže prerušiť disciplinárne konanie aj vtedy, ak sa dozvie, že pre skutok, pre ktorý sa disciplinárne konanie začalo, sa proti prokurátorovi vedie trestné konanie.“

Súvisí to s možnými disciplinárnymi opatreniami. Prokurátora možno zbaviť výkonu funkcie len na základe disciplinárneho opatrenia. Uplatnenie zásady „ne bis in idem“ by znamenalo znemožnenie zbavenia funkcie, čo by bolo nežiaduce. Zákon o prokuratúre však umožňuje zastaviť disciplinárne konanie, ak prokurátor bol právoplatne odsúdený za trestný čin z nedbanlivosti a tento trestný čin nebol spáchaný v súvislosti s výkonom funkcie prokurátora a disciplinárna komisia považuje udelenie trestnoprávnej sankcie za postačujúce.

Úprava disciplinárneho konania sudcov podľa zákona o sudcoch a prísediach je obdobná ako u prokurátorov s malými odchýlkami. Podľa § 124 zákona o sudcoch a prísediach disciplinárny senát konanie zastaví, ak o skutku, pre ktorý sa disciplinárne konanie vedie, sa

právoplatne rozhodlo v trestnom konaní. Je to z dôvodu, že úprava zániku funkcie sudcu podľa § 18 zákona o sudcoch a príseďiacich je odlišná od zákona o prokurátoroch. Sudcu odvolá prezident SR na návrh súdnej rady na základe právoplatného odsudzujúceho rozsudku za úmyselný trestný čin, alebo ak bol právoplatne odsúdený za trestný čin a súd v jeho prípade nerozhodol o podmienenom odložení výkonu trestu odňatia slobody. V danom prípade sa nevyžaduje rozhodnutie disciplinárneho senátu na odvolanie sudcu.

Na druhej strane jednoznačné uplatnenie zásady „ne bis in idem“ v zákone o sudcoch a príseďiacich neumožňuje riešiť v disciplinárnom konaní situáciu, keď sa sudca dopustí konania, za ktoré je v trestnom konaní oslobodený. Jeho závažnosť a nebezpečnosť jeho konania môže byť nízka, takže nepôjde o trestný čin na druhej strane však môže byť konanie sudcu v rozpore s jeho postavením a funkciou.

Do druhej skupiny z pohľadu právnej úpravy disciplinárneho konania sa zaraďuje úprava disciplinárneho konania profesionálnych vojakov, colníkov, príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície. Právna úprava stanovuje, že disciplinárne previnenie je zavinené nespĺnenie alebo porušenie povinností, pokiaľ nie je trestným činom alebo priestupkom. Disciplinárne opatrenie nemožno uložiť, ak bola osoba za ten istý skutok už potrestaná súdom. Ak bolo disciplinárne opatrenie uložené skôr, zruší sa s účinnosťou odo dňa uloženia. Zásada „ne bis in idem“ sa uplatňuje v rozsahu, pokiaľ bola uložená trestnoprávna sankcia; v tom prípade je uloženie ďalšej disciplinárnej sankcie neúčelné. Pokiaľ v trestnom konaní nie je uložená sankcia, je možné uložiť disciplinárne opatrenie. Na rozdiel od prokurátorov ukončenie služobného pomeru nie je považované za disciplinárne opatrenie, a teda je možné uplatniť zásadu „ne bis in idem“. Ukončenie služobného pomeru po právoplatnom odsudzujúcom rozsudku nie je považované za ďalšiu sankciu v tej istej veci.

Vstupom Slovenskej republiky do Severoatlantickej aliancie je nevyhnutné štandardizovať a unifikovať právnu základňu všetkých zmluvných strán, pokiaľ sa týkajú vojenskej oblasti. Z tohto dôvodu Slovenská republika 13. 10. 2004 pristúpila k zmluve medzi štátmi, ktoré sú zmluvnými stranami Severoatlantickej zmluvy vzťahujúcej sa na status ich ozbrojených síl. Národná rada SR rozhodla, že podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy SR má zmluva prednosť pred zákonmi SR. Zmluvou je upravený status počas pôsobenia, cvičenia a prechodu ozbrojených síl jednej zmluvnej strany na území inej zmluvnej strany. Pri spáchaní trestného činu dôjde ku konkurencii jurisdikcie orgánov dvoch štátov. Ustanovenie čl. 7 ods. 8 zmluvy rieši tento spor nasledovne: „Ak bol obvinený trestne stíhaný podľa ustanovení tohto článku orgánmi jednej zmluvnej strany a bol oslobodený, alebo bol odsúdený a vykonáva trest, alebo si už vykonal svoj trest, alebo mu bol trest odpustený, nemôže byť stíhaný opäť za ten istý skutok na tom istom území orgánmi druhej zmluvnej strany. Znenie tohto odseku však nebráni vojenským orgánom vysielajúceho štátu stíhať príslušníka svojich ozbrojených síl za porušenie disciplinárnych predpisov v súvislosti s konaním alebo opomenutím, ktoré zakladajú trestný čin, za ktorý bol trestne stíhaný orgánmi inej zmluvnej strany.“ Zásada „ne bis in idem“ sa uplatňuje len voči ďalšiemu trestnému konaniu, naopak – pripúšťa ďalšie disciplinárne konanie a uloženie disciplinárnej sankcie. Ustanovenie zmluvy je v rozpore s ustanovením zákona o štátnej službe profesionálnych vojakov, zmluva má pred zákonom prednosť. Výklad ustanovenia zmluvy predpokladá možnosť disciplinárneho postihu nasledujúceho po trestnom konaní. Zákon predpokladá len dva druhy disciplinárnych opatrení, a to pokarhanie a zníženie platu. Obe tieto sankcie sú popri trestnoprávnej sankcii zanedbateľné. Z týchto dôvodov ustanovenie čl.7 ods.8 zmluvy je potrebné vykladať tak, že popri trestnoprávnej sankcii môže služobný úrad za to isté konanie ukončiť služobný pomer, nemôže však uložiť iné disciplinárne opatrenie.

VII. Záver

Zásade „ne bis in idem“ určite patrí postavenie medzi základnými zásadami trestného konania. Napriek skutočnosti, že zásada „ne bis in idem“ bola obsiahnutá v Ústave SR a Listine

základných práv a slobôd, jej význam v trestnom konaní bola zdôraznení tým, že sa táto zásada objavila v § 2 Trestného poriadku. Zásada „ne bis in idem“ je zohľadnená aj v ďalších ustanoveniach Trestného poriadku. Dôsledné dodržiavanie tejto zásady prispeje a zvýrazní stupeň demokratizmu, ktorý sa v právnom štáte dosiahol na úseku trestného procesu. Dodržiavanie tejto zásady vo vnútroštátnom trestnom konaní je motivované aj snahou o racionalitu a efektívne vynakladanie prostriedkov. Vnútroštátna právna úprava zamedzuje predovšetkým dvojitému postihu v trestnom konaní.

Vychádzajúc z medzinárodnoprávnej ochrany realizovanej hlavne rozsiahlou judikatúrou Európskeho súdu je rozsah uplatnenia zásady „ne bis in idem“ definovaný odlišne. Ako bolo poukázané, Európsky súd značne rozširuje pôsobnosť dohovoru, a teda aj zásady „ne bis in idem“, a to predovšetkým vlastným definovaním dôležitých pojmov (trestný čin, trestné konanie, jednota skutku, jednočinný súbeh a viacčinný súbeh), často rozdielne s vnútroštátnou úpravou. Ak porovnáme judikatúru Európskeho súdu a vnútroštátnu úpravu SR, zistíme, že rozdielnosť definícií a chápania jednotlivých pojmov je rozdielne aj v prípade SR. Kompetentné orgány by mali sledovať a kvalitne poznať judikatúru Európskeho súdu a nepridŕžiavať sa len právnej úpravy právneho poriadku SR v záujme dodržiavania zásady „ne bis in idem“, ktorá judikatúrou Európskeho súdu nie je považovaná len za prázdnu právnu fikciu, ale skôr je chápaná ako každodenná súčasť rozhodovania kompetentných orgánov.

Otázka tzv. medzinárodnej platnosti zásady „ne bis in idem“ je komplikovanejšia. Vyriešenie problému medzinárodnej platnosti zásady „ne bis in idem“ je možné považovať za legitímnu požiadavku. Prvýkrát sa úvahy súvisiace s medzinárodnoprávnym zakotvením platnosti zásady „ne bis in idem“ objavujú v súvislosti s Medzinárodným paktom o občianskych a politických právach, ktorý prijala Organizácia spojených národov. Nejednoznačná definície pripúšťala výklad o medzinárodnej platnosti zásady „ne bis in idem“. Následné stanoviská výklad o medzinárodnej platnosti vylúčili. Dôvodom bol záujem štátov o zachovanie monopolu každého štátu stíhať všetky konania, ktoré považuje za nebezpečné. Snaha o racionalizáciu trestných stíhaní a zvýšenie ochrany práv páchatel'a musela ísť do úzadia.

V súčasnosti je badateľná predovšetkým snaha riešiť tento problém aspoň na území členských štátov EÚ vytvárajúcich spoločný priestor EÚ. Dôvodom je skutočnosť, že spoločne s jednotným ekonomickým priestorom EÚ rastie počet trestných činov, ktoré majú súvis s viacerými členskými štátmi EÚ, a teda je namieste niekoľko stíhaní. Skôr či neskôr budú členské štáty donútené v snahe o racionalizáciu trestnej agendy prijať doktrínu platnosti zásady „ne bis in idem“ pre teritórium EÚ. Pozitívnymi krokmi vpred sú zriadenie Eurojustu, zriadenie Európskej súdnej siete, Európsky zatýkací rozkaz a už existujúce dokumenty o vzájomnej pomoci v trestných veciach. Existujúce nástroje sú však stále nedostatočné na riešenie prípadov, keď niekoľko štátov má jurisdikciu viesť trestné stíhanie v tej istej veci, situácia je teda komplikovanejšia. Problémom je vôľa štátov vzdať sa časti svojej suverenity. Štáty EÚ, ktoré majú najsilnejšiu vôľu vzdávať sa časti svojej suverenity v prospech orgánov EÚ, sú najaktívnejšie pri riešení problému, keď viaceré štáty majú jurisdikciu viesť trestné stíhanie v tej istej veci. I keď to určite nebude ľahký a rýchly prechod, môžeme očakávať práve pre túto oblasť najväčší dynamizmus. Aj vzhľadom na skutočnosť, že jedným z pilierov EÚ je policajná a justičná spolupráca medzi členskými štátmi.

Jednotná policajná a justičná spolupráca členských štátov EÚ by mala mať určité charakteristiky. Efektívna spolupráca medzi policajnými orgánmi, ako aj súdmi, ktoré participujú na boji s kriminalitou, ktorá má vzťah k viacerým štátom EÚ, čím má nadnárodný charakter. Prostriedkom na zefektívnenie je zamedzenie viacerých paralelných trestných stíhaní. Je zbytočné, aby policajné orgány viacerých štátov vykonávali tie isté úkony trestného stíhania. Spomenutá snaha stanoviť, že policajné orgány viacerých štátov, ktorých jurisdikcia prichádza do úvahy, majú možnosť dohodnúť sa, ktorý z nich vykoná trestné stíhanie, je racionálna. Ak by to bolo efektívnejšie, jednotlivý úkon na základe dožiadania by mohol vykonať aj orgán iného štátu. Povinnosť príslušných orgánov navzájom sa informovať o konaniach a súvisiacich rozhodnutiach,

ako aj vymieňať si príslušné informácie v rámci iných jurisdikcií sa v súčasnom svete plnom elektronickej komunikácie javí ako uskutočniteľné. Na uskutočniteľnosť danej koncepcie by však boli potrebné zmeny vo vnútroštátnej legislatíve všetkých členských štátov EÚ. V prípade, ak sa orgány členského štátu, ktoré vedú trestné stíhanie, dozvedia o konaní v iných členských štátoch, mali by mať možnosť zdržať sa začatia trestného stíhania alebo zastaviť prebiehajúce trestné stíhanie z dôvodu, že trestné stíhanie prebieha v tej istej veci v inom členskom štáte.

V prípade záujmu na trestnom stíhaní dvoch alebo viacerých členských štátov by mali byť príslušné orgány schopné spolu preskúmať otázku „najvhodnejšieho miesta“ na trestné stíhanie vo veci. V prípade neústupčivosti oboch strán by to predstavovalo slabý bod daného konceptu. Riešiť danú situáciu orgánom na úrovni EÚ by nebolo najvhodnejším riešením. Orgány EÚ majú tendenciu byť ešte menej flexibilné ako orgány členských štátov. Bezmyšlienkovité uprednostňovanie tohto mechanizmu môže dospieť do štádia, keď sa EÚ zmení na akýsi superštát, ktorý bude neefektívny a prebyrokratizovaný a bude vykazovať nižšiu flexibilitu ako súčasné členské štáty.

Schodnú cestu na riešenie konfliktov jurisdikcie predstavuje definovanie kritérií, ktoré majú členské štáty uplatňovať pri výbere gestorskej jurisdikcie, a neobmedzovanie sa na zásadu „kto skôr príde, skôr melie“. Prvým a najdôležitejším krokom musí byť rozpracovanie zásad vzájomného uznávania súdnych rozhodnutí medzi členskými štátmi EÚ. V tomto smere je potrebné vykonať ešte veľa práce, ale pokiaľ EÚ chce stavať pilier jednotnej spolupráce policajných a súdnych orgánov v boji s kriminalitou na území EÚ, tento problém bude musieť riešiť prioritne, berúc do úvahy osobitosti jednotlivých štátov, ktoré EÚ tvoria. Najmä rozdielny stupeň dosiahnutého demokratizmu a právneho vedomia, ako aj ekonomického a kultúrneho vývoja.

Základným predpokladom dosiahnutia medzinárodnej platnosti je uznávanie rozhodnutí orgánov cudzích štátov. Zefektívnenie a uľahčenie procesu uznávania rozhodnutí v trestných veciach, ktoré vydali orgány iných štátov, môže najlepšie presadiť doktrínu medzinárodnej platnosti zásady „ne bis in idem“, a tým dosiahnuť ochranu jednotlivca pred opätovným stíhaním, prípadne potrestaním v rôznych štátoch. Na druhej strane pre demokratický štát musí byť dôležitá vzájomná trestnosť skutku, aby nedošlo k situácii, keď demokratický štát vykonáva rozsudok iného štátu za čin, ktorý v demokratickom svete nie je považovaný za právom aprobovaný.

Zásada „ne bis in idem“ disciplinárneho konania vo vnútroštátnej úprave je ponímaná odlišne. Ako už bolo uvedené, z pohľadu uplatnenia zásady „ne bis in idem“ je možné právnu úpravu začleniť do dvoch skupín. Vychádzajúc z uplatniteľných sankcií, jedna skupina právnych úprav ráta s uplatnením zásady „ne bis in idem“, druhá nie.

Nejednoznačná je v tomto smere aj judikatúra Európskeho súdu. Judikatúra Európskeho súdu nepovažuje kolíziu disciplinárneho a trestného konania za ten istý skutok za porušenie zásady „ne bis in idem“, teda umožňuje opätovne sankcionovať tú istú osobu za ten istý skutok aj v trestnom, aj v disciplinárnom konaní. Pri disciplinárnych deliktach rozhoduje druh sankcie, Európsky súd nepovažuje žiadnu sankciu mimo trestu odňatia slobody za natoľko závažnú, aby išlo o trestné obvinenie podľa dohovoru. I keď disciplinárne konanie u osoby, ktorá bola za daný skutok už odsúdená a trest aj vykonala, sa všeobecne javí ako zbytočné a prípadná ďalšia sankcia sa javí ako zbytočná.

Literatúra

- HUSÁR, E. a kol. *Trestné právo procesné*, Bratislava : IURA EDITION, 2001. 279 s. ISBN 80-89047-04-1.
- KMEC, J. K některým aspektům zásady ne bis in idem ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva, In *Trestní právo 1,2,3/2004*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2004.
- MÜLLER, L. *Bitvy beze zbraní 1990-2000 - Co užitečného přinesli soudní procesy s odpírači vojenské služby*, 2000

PIKNA, B. Moderní nástroje evropského práva v oblasti policejní a justiční spolupráce, In *Trestní právo 9/2004*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2004, s. 3 – 12.

REPÍK, B. *Európska úmluva o lidských právech a trestní právo*, 2002.

RŮŽIČKA, M. Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska aspektu mezinárodních a vnitrostátních, In *Státní zastupitelství 6/2005*, Nakladatelství LexisNexisCZ, Praha, 2005.

Súhrnné stanovisko Slovenskej republiky k Zelenej knihe o konflikte právomocí a princípe ne bis in idem

Zelená kniha Európskej komisie o konfliktoch jurisdikcie a princípe *ne bis in idem* v trestnom konaní, 2005

Použité zákony

- 460/1992 Zb. *Ústava Slovenskej republiky* v znení neskorších predpisov
- Ústavný zákon 23/1991 Zb., *ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd* – v texte len *Listina základných práv a slobôd*
- zákon č. 301/2005 Z. z. *Trestný poriadok* v znení neskorších predpisov – v texte len *Trestný poriadok*
- zákon č. 141/1961 Z. z. *o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok)* v znení neskorších predpisov – v texte len *starý trestný poriadok*
- zákon č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon* v znení neskorších predpisov – v texte len *nový trestný zákon*
- zákon č. 140/1961 Z. z. *Trestný zákon* v znení neskorších predpisov – v texte len *starý trestný zákon*
- zákon č. 385/2000 Z. z. *o sudcoch a prísediacich* a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov – v texte len *zákon o sudcoch*
- zákon č. 154/2001 Z. z. *o prokurátoroch a právnych čakatel'och prokuratúry* v znení neskorších predpisov – v texte len *zákon o prokurátoroch*
- Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 566/2004 Z. z. *o uzavretí Zmluvy medzi štátmi, ktoré sú zmluvnými stranami Severoatlantickej zmluvy, vzťahujúcej sa na status ich ozbrojených síl* – v texte len *zmluva*
- Európsky dohovor *o ochrane ľudských práv a základných slobôd* z roku 1950 publikovaný pod č. 209/1992 Zb. – v texte len *dohovor*
- Dodatkový protokol č.7 k Európskemu dohovoru *o ochrane ľudských práv a základných slobôd* – v texte len *Protokol č. 7*

Skratky:

- **SR** – Slovenská republika
- **ČR** – Česká republika
- **EÚ** – Európska únia

Key words: Basic principle of criminal proceeding, principle "ne bis in idem", basic human rights and freedoms, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Case law of European Court of Human Rights, competition of jurisdiction, acceptance of decision of foreign court, disciplinary proceeding.

Resumé

By JUDr. Juraj PIDA. Author studies PhD. program at Faculty of Law of P.J. Šafárik University in Košice specialization Criminal law and he is also a lawyer at private equity company.

Article describes the meaning, importance and system of basic principles of criminal procedure. Article focuses on principle “not to be tried or punished twice“ or „ne bis in idem“ as it has been embodied in legal regulation of Czechoslovakia and is embodied in legal regulation of Slovakia. Author compares legal regulations of this principle in different legal systems and documents of international law. Article examines most important cases in case law of European court of human rights, which broaden the interpretation of principle „ne bis in idem“. A separate paragraph handles influence of European Union’s integration process of common judicial and police policy on interpretation of the principle „ne bis in idem“. These tendencies give international validity to the principle „ne bis in idem“.

First paragraph defines the term „basic principle of criminal procedure“and the importance of principles during the criminal procedure.

Second paragraph describes short development of legal regulation involving principle „ne bis in idem“ in such statutes as Bill of basic rights and freedoms, Constitution of Slovak republic and Codes of Criminal Procedure. The understanding of principle „ne bis in idem“development is updated by amendments of Code of Criminal Procedure since 1961 and finally reach its true status in recent Code of Criminal Procedure.

Third paragraph describes incorporation of principle „ne bis in idem“ into the most important international documents. The regulation of Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms is describes more detailed. This paragraph emphasizes the most important decisions of European Court of Human Rights, which give broader interpretation to the principles as the state regulations.

Fourth paragraph follow partial steps on the road to common judicial and police policy of the European Union. The steps focus on solution of cases in which more states have jurisdiction to decide, acceptance of foreign criminal sentences and sufficient punishment of other countries. These steps go even further than European Court of Human Rights in its decisions and therefore cherish the protection of human rights.

Fifth paragraph explains conditions for acceptance of foreign decision and execution of foreign sentence as it is set in Code of Criminal Procedure. The acceptance of foreign sentences is primary prerequisite for international validity of principal “ne bis in idem”.

Sixth paragraph shows the use of principal in disciplinary procedure and legal regulation of disciplinary proceeding in Slovak republic.

*JUDr. Juraj Pida
Externý doktorand na Právnickej fakulte UPJŠ
Košice, odbor trestné právo
právník holdingu Chemko, a.s. Strážske
e-mail: pida.juraj@gmail.com*

Recenzenti: doc. Dr. Mgr. Jana Viktoriová, PhD., doc. JUDr. Dušan Korgo, PhD.